

י. א. זיידמן

משהו על סגנון הפרוזה של ש. שלום (לרגל זכייתו בפרס רופין, תשי"ז)

ש. שלום זכה לכותר שירה, והוא מהראשונים במעלה. ויש ששוכחים את כוחו בפרוזה, סיפור ומסה, רשימות ופרקי זכרונות. אולם מי שיתייחד עם פרקי הפרוזה שלו (והם הרוב המכריע שבספרו "במתח הגבוה" שזכה בפרס רוֹ-פיץ) — יעמוד משתומם לזו היכולת הרבה גם בדברי פרוזה, יתמה לאותו כוח הבעה ועיצוב לשוני. הכתיבה של ש. שלום, מתקרבת לזו של אבות הספרות החדשה: החל ממנדלי, ביאליק, עגנון והזו. אלא ש. שלום הביא ניגון משלו, ונימה מבית אבא, מקן החסידים שבגליציה — לא רחוק מנוף הרי הקרפטים; ומאדמת העמק, ומהרי הגליל. משעולי המולדת ושביילי עולים וחלוצים — ידועים למחבר משחר נעוריו. הוא הצטרף אליהם, ובממש ובפועל שימש להם מורה דרך ומורה בבית הספר.

משפע החומר, נסתפק ברשימה זו להביא כמה דברים ודוגמות סגנון מן הסיפורים הראשונים, שהם "פרקי עלייה", והמחבר קבעם בראש הספר "במתח הגבוה". בפתחת הספר (ילדות בגולה) מוסר המספר-ההוגה רשמי ילדות ראשונים, במשפטים קצרים; מעין קטעי דברים, רשמי בראשית — שעומק חווייה ורום הבעה שזורים יחד:

"מהלכים בשלג. הולכים בין המון אנשים. בלילה. לאור אבוקות. מוליכים ספר- תורה שנגמרה כתיבתו. ספר חדש. מישוהו רוקד עם הספר ביד תחת חופה מתהלכת, לאור אבוקה גדולה. אש ושלג ואדם ותורה רוקדים. מהלכים בשלג. באפילה. המון רב".

שעה שהמספר מתאר "חתונה בחצר הזקן" — הריהו מפליא למסור, בכוח תיאורי רב, את ריקודה של זקנה מארץ-ישראל: "מטפחת ביד. יאזמה" על הראש. לקצב של מחיאות כפיים אט-אט תנוע, אט-אט תיכוף. העיניים עצור מות. הפה פתוח כלפי מעלה. הגוף הריזה הבלה — מתלווה מבפנים לתנועות המחול. איזה ערגון. איזה רטט. איזו עצבות. הדמעות שמות מחנק לפה, נת- לת בריסי העיניים. איזה ריקוד! איזה ריקוד!"

כיוצא בזה, הצליח ש. שלום לתאר את ריקודי החסידים ב"כפר חסידים",
זוה לשונו:

"אחרי קידוש היום וסעודה חטופה של בשר ודגים שהביאו מן העיר, שתו
הכל "לחיים", התחממו ונזדמרו, וקפצו מבעד לחלונות ונדחקו מתוך הדלתות
ויצאו במחולות תחת כיפת השמים, מחולות אשר לא ראיתי כדוגמתם בכל ימי
הילדות החסידית שלי. הנשים רקדו לחד, בשולי הגבעה; הזקנות לחד, לפתח
האהלים; הילדים לחד, בכל אשר היו; הטף בזרועות האמהות, מעגל על יד
מעגל, מעגל בתוך מעגל; ובאמצע — החסידים המתלקחים והולכים, הנכר-
כים לפקעות ורוקעים רקיעות מגפיים מסומרות. ובלב המעגלים, על השולחן
הארוך, העמוס בקבוקים ריקים ומקשקשים, יוצאים בריקוד מצלצל ומתיז
ניצוצות ר' מנדל אוסטרוביצקי, בעל זקן המידות שהלבין — מזה; ור' שלמה
פרלמן — כבד הגוף, בהיר הזקן, חם הלבב וקצר הנשימה — מזה. כל אחד
מהם עיניו אל גבוה, אל כוכבי השמים אשר ממעל או אל השמש הצורבת
הקופחת על ראשם. כי בלילה רקדו, ולמחרתו ביום רקדו, ובמוצאי שבת
רקדו; ובאשמורות הבוקר של היום הראשון — עדיין נשטפו במחול. "עם
ישראל חי, עם ישראל חי" "עם ישראל יבנה, ארץ ישראל תיבנה!" "יבנה
המקדש, יבנה המקדש, עי-יר צי-יון צי-יון תימלא!"
הוא מתחיל את הסיפור "עליית חסידים" בסגנון פתיחה גאה, המתרום לפרו-
זה שקולה — פתיחה הכתובה במשפטים קצובים ומקבילים, כמו שידוגם
להלן:

"כחלום היה הדבר בחיי,

וכחלום אספרהו

לא ארבה בתאריכים ובשמות,

לא אטווה את החוטים עד תומם.

כאשר קמו והיו עמדי,

כאשר ספורתמו ואינם —

כן יעברו המראות

ויחלפו בשורות הללו".

ונסיים את הרשימה, בציון כחוש של ש. שלום בתיאורי דמות ודיוקן;
בשתיים-שלוש שורות, הוא משרטט דמות על סימניה הבולטים והמובהקים.

בפרק ג' שבסיפור "עליית החסידים" הוא מציג כמו חי את החסידים החשור-
 בים שבאותה סגל חבורה קדושה:
 "הרבי, אדם צעיר היה, בגיל השלושים. זקן צהוב, מחודד ודליל. פנים סגופים
 צומקים. עיניים לופפות. גוף גבוה ורזה, כפוף במקצת לפנים, עטוף חלוק
 שריג-משי, סעמים שחור ופעמים לבן". והנה ר' מנדל אוסטרוביצקי — "יהודי
 בעל אף נשר ומבט נועז, בעל קומה ובעל זקן היורד על פי מידותיו; נעול
 מגפיים גבוהים מפורזלים, שהיו מתיזות ניצוצות — שעה שהיה רוקד על
 השולחן, למחיאות כפיהם של החסידים המפליגים בזמר". והרי החסיד ר'
 אפרים אורנשטיין — "מוקף הזקן העבות מכל הצדדים, בעל העיניים הפקחות
 שהיו מחייכות בשחרוריתן מסבך הגבות". יש, וש. שלום מסתפק בארבע
 מילים בלבד כדי לציין אופיו של אחד החסידים, הלא הוא: ר' אברהם מלי-
 נק — "כביר הגוף ותמים הנפש". והרי טיפוסים נוספים שבאותה סגל חבורה:
 "ר'ש למה רבינוביץ, חסיד-משכיל, בר אוריין ובעל משקפיים, ומיטיב לנאום
 נאומים ציוניים בלשון הקודש. ר' איצ'ילי גליקסון — יהודי שחרחר, עגול
 ונמוך, טוב מזג וטוב עסק, מי שהיה ממונה על הקופה. ור' חיים אוסטרי —
 חתום בחתימת זקן, וותיק בתפילות, יודע דף גמרא ותוספות ומנהל הפנקסים
 של החבורה". ונסיים בתיאורו של ש. שלום את הרב ישעיה שפירא ז"ל,
 "יהודי שכולו ניגון הגאולה, שעלה ארצה עוד לפני מלחמת העולם הראשונה,
 וקיים בגופו חיבת ציון ועבודת ציון (היה ממייסדי "הפועל המזרחי" ופרש
 לעבודת האדמה, ונפטר כמתיישב בכפר פינס)".

"הפועל הצעיר", י"ג באייר, תשי"ז